

Василь ПЕДИЧ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та політології
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
(Івано-Франківськ, Україна) velshum@gmail.com

Віталій ТЕЛЬВАК,

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії
та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного
університету (Дрогобич, Україна) telvak1@yahoo.com

Вікторія ТЕЛЬВАК,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного
університету (Дрогобич, Україна) vitalitelvak@gmail.com

ІСТОРИКО-ЦЕРКОВНА ПРОБЛЕМАТИКА В ДОСЛІДЖЕННЯХ ІВАНА КРЕВЕЦЬКОГО

Досліджено історико-церковну проблематику в науковій спадщині Івана Кревецького. Проаналізовано його бачення причин закриття «Руського інституту», відкритого в 1787 р. при Львівському університеті для підготовки греко-католицьких священників. З'ясовано, що в дослідженнях ученого про створення загонів селянської самооборони та руських національних гвардій в 1848 – 1849 рр. особливу увагу звернено на активній участі в цих подіях греко-католицьких священників. Історик вважав, що духовенство усвідомлювало потребу «народної міліції» і тому докладало енергійні зусилля для популяризації її серед народних мас. Зроблено висновок, що серед різноманітних проблем історії Галичини ХІХ ст., які досліджував І. Кревецький, належне місце посідало опрацювання питань національного відродження галицьких українців, вагомий внесок в яке внесли їхні будителі – греко-католицькі священники.

Ключові слова: Іван Кревецький, Галичина, «Руський інститут», греко-католицькі священники.

Vasyl PEDYCH,

PhD (History), Assistant Professor, Department of History and Politology in Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
velshum@gmail.com

Vitalii TELVAK,

PhD hab. (History), Professor at the Department of World History and Special Historical Disciplines in Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Drohobych, Ukraine) telvak1@yahoo.com

Viktoria TELVAK,

PhD (History), Assistant Professor at the Department of World History and Special Historical Disciplines in Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Drohobych, Ukraine) vitalitelvak@gmail.com

HISTORICAL AND CHURCH ISSUES IN THE RESEARCH OF IVAN KREVETSKYI

As an antithesis of the escalated relations between Galician Ukrainians and Poles in the late nineteenth and early twentieth centuries, I. Krevetskyi reconstructed little-known impressive examples of assistance from the Greek Catholic priests to the participants of the Polish uprising of 1830 – 1831. The work «False Metrics for Polish Insurrections in 1830 – 1831 The reason for the characterization of the Galician-Rus clergy of the first half of the nineteenth century» was written on the basis of Henry Bohdansky's materials found in the manuscript department of the Ossolinski library in Lviv.

Another interesting plot of historical and religious studies by I. Krevetskyi was the attraction of attention to the participation of the clergy in the process of creating self-defense units of Ukrainian Galicians who supported the Austrian government in the revolutionary events of 1848 – 1849. He noted three forms of their military organization (to each of them he devoted a special study): 1) peasant defense of the Galician-Hungarian borderland (Krevetskyi, 1905); 2) Rus mountain rifleman (Krevetskyi, 1912); 3) Rus National Guards (Krevetskyi, 1913). The historians paid due attention to the active participation in this process of Greek-Catholic priests who rallied around the headed by Bishop Hrihoriy Yakhymovich of the Main Rus Council and its affiliates. The Ukrainian clergy became aware of the importance of the «people's militia» and therefore applied energetic measures to popularize it among the masses, thus awakening national consciousness.

I. Krevetskyi investigated the first participation of Ukrainian Galicia in the parliamentary elections in 1848, paying particular attention to the attitude of representatives of the Greek Catholic Church to these events. The scientist proved that the Ukrainian clergy defended their people, and this, as the scientists believe, is obvious, since in the conditions of the national suppression, only the clergy remained what should be called the national intelligentsia. I. Krevetskyi also showed an active position of the Ukrainian clergy in the important event of the division of Galicia into Ukrainian and Polish parts.

It has been found out that the historical and religious studies of I. Krevetskyi received considerable resonance and approval marks in the historical literature of his time. Reviewers (for example, I. Franko and S. Tomashivskyi) noted the novelty of the scholar's historical thinking, pointing to the attraction of the previously unpublished sets of documents, which allowed the researchers to explore important pages of the past of the Ukrainians in Galicia during the period of an active national construction.

It is concluded that among various problems of the history of Galicia of the nineteenth century studied by I. Krevetskyi, the proper place was devoted to the issues of the national revival of the Galician Ukrainians and a significant contribution made by their clergy – the Greek Catholic priests.

Key words: Ivan Krevetskyi, Galicia, «Rus Institute», Greek Catholic priests.

.....

Постановка проблеми. Іван Кривецький – український історик, учень Михайла Грушевського, представник львівської історичної школи (Тельвак, Педич, 2016). Основною темою його наукового аналізу була історія Галичини ХІХ ст., на той час фактично не досліджена. Один із найкращих знавців цього періоду Іван Франко авторитетно стверджував, що «історія найновіших часів у нас найбільш занедбана», що «навіть люди, на перший погляд компетентні, фахові історики, виголошують у найновіших часах найближчої нам історії погляди, котрі попросту встидно слухати» (Франко, 1984). С. Томашівський справедливо відзначив, що «І. Кривецький самотній у нас, що відгребує сю так недавно, а так призабуту історію Галичини» (Томашівський, 1906). Натомість, надалі малознаним є той факт, що в своїх дослідженнях історії Галичини учень М. Грушевського нерідко звертався до церковної проблематики. Цьому сюжету його творчої спадщини присвячена наша розвідка.

Аналіз досліджень. Науковий доробок вченого нас сьогодні загалом є достатньо вивченим (для прикладу, згадаємо праці Н. Гірної та Ф. Стеблій) (Гірна, 2015; Стеблій, 1995; Стеблій, 2003; Steblij, 2014). Втім, історико-церковна проблематика в його опрацюванні залишається практично невивченою – наразі немає праць, де б вона виступала предметом самостійного історіографічного аналізу. Цим і зумовлено актуальність нашого дослідження.

Метою дослідження є всебічний аналіз історико-релігійного доробку І. Кривецького.

Виклад основного матеріалу. Історія «Studium ruthenum» («Руського інституту»), відкритого у Львівському університеті в 1787 р. для підготовки греко-католицьких священників, знайшла висвітлення в спеціальному дослідженні І. Кривецького (Кривецький, 1911). Розглядаючи причини його відкриття, історик акцентує увагу на економічному, культурному і політичному занепаді Галичини внаслідок «більш як чотиривікового польського панування». «Упадок» переживала і українська церква, «в першій мірі в особах її слуг – духовенства» (Кривецький, 1911). Передовсім відчувалася гостра нестача священників. І. Кривецький зауважує, що на вакантні посади висвячували людей, які не мали спеціальної підготовки, а були лише «ознайомлені з відповідними ритуалами». Як приклад, він наводить діяльність холмського єпископа П. Важинського, котрий висвячував «кожного, хто був троха підготовлений в ритуалах і заплатив 100 злотих польських». На запитання львівського єпископа П. Білянського: «Для чого висвячувати таких неуків?», холмський владика відповів лаконічно: «Всякое дихання да хвалит Господа» (Кривецький, 1911).

На думку вченого, австрійський уряд, який після переходу Галичини під свою владу провів цілий ряд радикальних реформ, «не міг толерувати довго таких аномальних відносин у нутрі церкви більшої половини населення краю, передовсім у власнім інтересі» (Кривецький, 1911). Насамперед, вважає І. Кривецький, «ходило йому о освічених священників», які б проводили в кожному селі роботу, спрямовану на виховання лояльності та вірнопідданства до царства. Враховуючи, що освітня підготовка греко-католицького духовництва перебувала «в найбільш оплаканім занедбанні», за наказом імператриці Марії-Терези ще в 1775 р. було відкрито семінарію св. Варвари у Відні. Але, констатує історик, невдовзі з'ясувалося, що «користати з латинських теологічних студій-

дорога була б довга, а результати, коли б дали досягнути, слабкі й пізні» (Кревецький, 1911). Загалом же, в семінарії св. Варвари вчилася лише 14 галичан.

Перед греко-католицьким єпископством краю стояло дві проблеми: з одного боку, була нагальна потреба в священниках для багатьох парафій, а з іншого – необхідно було зупинити шкідливу для церкви практику висвячення непідготовлених людей. І. Кревецький зазначає, що галицький митрополит Л. Шептицький та єпископи львівський П. Білянський, перемиський М. Рилло, мукачівський А. Бачинський звернулися безпосередньо до імператора з проханням відкрити спеціальний навчальний заклад для підготовки греко-католицьких священників. Результатом цих заходів став декрет надвірної канцелярії від 9 березня 1787 р. про відкриття «*Studium ruthenum*» («Руського інституту») при Львівському університеті (І. Кревецький навів його повний текст в оригіналі німецькою мовою).

Історик наголошує, що цей заклад з українською (насправді церковнослов'янською) мовою викладання призначався для певної категорії майбутніх богословів, які мали недостатню підготовку, не володіли латиною і не могли слухати повних університетських викладів. Імператорський декрет зобов'язував їх два роки вивчати філософію, математику і фізику, «доки дістануть філософічних підстав і не втягнуться в думане» (Кревецький, 1911), і тільки після цього переходити до вивчення теології. І. Кревецький навів перелік предметів і викладачів, які їх викладали: церковну історію – Т. Захарясевиц, грецьку мову та біблійну герменевтику – А. Радкевич, догматичне богослов'я – М. Гриневицький, моральне богослов'я – А. Павлович, церковне право – А. Ангелович, теоретичну і практичну філософію – П. Лодій. Дослідник звернув увагу на те, що «руські виклади були менш вартними, а в кождім разі не дорівнювали властивим університетським викладам латинським». Так їх трактували професори і академічний сенат Львівського університету. Викладачів «Руського інституту» не вважали працівниками університету і відповідно не надавали їм належних прав. Вони називали руські студії зневажливо «*Winkelschulen*» (Кревецький, 1911). З цієї причини професори «Руського інституту» Т. Захарясевиц, А. Радкевич, І. Земанчик, П. Лодій подали 21 березня 1789 р. скаргу губернатору із вимогою, щоб їх вважали членами колективу університету. Губерніальна управа звернулася до академічного сенату з пропозицією вирішити це питання позитивно. Однак сенат відповів категоричною відмовою, не надавши їм жодного місця в раді факультету.

Ця інституція, на думку історика, була «провізоричною, тимчасовою, отже вже згори обмежена на недовге існування» (Кревецький, 1911) – до того часу, доки не буде підготовлена певна кількість потрібних священників. І дійсно, діяльність «Руського інституту» тривала не довго. З початком 1803/1804 навчального року було закрито перший, а з 1804/1805 рр. – другий рік філософії. Таким чином, він фактично перестав існувати. Щоправда, виклади на теології тривали ще декілька років – до 1808 р., щоб довчилися ті, хто вже там навчався.

І. Кревецький зосередив особливу увагу на причинах закриття «Руського інституту», які викликали тривалі суперечки, та ще не були остаточно розв'язані в літературі. Він ретельно проаналізував думки різних авторів, які торкалися цього питання. Так, Й. Левицький вважав, що винні були самі українці. «Се добродійство великодушного монарха, – стверджував він у передмові до своєї «Грама-

тики», – не вміли Русини оцінити, як слід [...] і самі причинилися до знесення сього «інституту»» (Кревецький, 1911). І. Гарасевич усю вину за його занепад покладав на вірменського архієпископа Шимоновича: «Вірмени, бажаючи ввести також і своїх на університетські кафедри, старалися знищити сей корисний заклад. Підступ і жадоба хліба привели їх до сього!» (Кревецький, 1911). Я. Головацький причину вбачав у поляках. «Поляки, – наголошував він, – постаралися під різними претекстами підрити сю основу руської народної освіти» (Кревецький, 1911). О. Огоновський головною причиною вважав мертву, ненародну мову викладання: «Сим добродійством не вміли Русини гаразд покористуватися, тому, що професори намагалися учити в мертві церковно-слов'янським язичі» (Кревецький, 1911). Пізніші дослідники літературного відродження в Галичині О. Барвінський та М. Тершаковець практично пішли за своїми попередниками, однак і в них переважав докір українцям, що вони самі винні у закритті «Руського інституту», що «тільки вони, а ні хто інший, запропастили сю корисну наукову інституцію» (Кревецький, 1911).

І. Кревецький навів серйозні аргументи щодо несправедливості згаданих докорів. З приводу того, що мова викладання не була народною, він зауважив, що її тоді в публічних виступах в Галичині взагалі не вживали. Так було до М. Шашкевича. «Можна жалкувати, – пише історик, – що реформатор Шашкевич появився у нас тільки в 40-х роках XIX ст., а не у 80-х XVIII ст. Але, хіба ж можна робити комусь закид в сім, що він був тільки дитиною свого часу, що не зробив перелому, який зробили на російській Україні – Котляревський, а у Галичині – Шашкевич, за шовласней є Котляревський – Котляревським, а Шашкевич – Шашкевичем» (Кревецький, 1911).

Причина занепаду, на думку І. Кревецького, була не у професорах цього інституту і не в галицьких українцях. Вона полягала в самому становищі «Руського інституту», в його зародку. «Хіба ж лежало в інтересі греко-католицької церкви, – наголошує історик, – збільшувати такої категорії греко-католицьких духовників, яку продукував власне «Руський інститут». І до того – на території відвічної ривалізації із згаданою церквою польського римо-католицького костела, де примітивна оборонна тактика вимагала того, щоби проти агресивного римо-католицького духовенства поставити армію греко-католицьких духовників, яка – коли вже не перевисшала – то принайменше дорівнювала би йому матеріальним становищем, а головне освітою» (Кревецький, 1911). «Руський інститут», звичайно, не давав такої освіти, як не давав і нормального матеріального забезпечення своїм випускникам.

Загальним правилом було те, що оплата священикам унормовувалася відповідно до отриманої ними освіти. Найбільше «матеріальних користей», закономірно, отримували ті, хто закінчили курс цілої гімназії, потім – латинську філософію (3 роки) і в кінці теологію (4 роки). Вони діставали повну нормальну платню тодішнього священика в сумі 300 ринських срібних річно – «включаючи тут й доходи з земельного наділу й духовних треб» (Кревецький, 1911). Зовсім інакше було із «новою категорією священиків», які вийшли із «Руського інституту». Незважаючи на те, що вони виконували ті ж самі душпастирські обов'язки, що й випускники латинських університетських студій, «їх поставлено на рівні зі згадуваними духівниками холмського свячення», даючи їм

.....

тільки половину нормальної платні – 150 ринських срібних річно (Кревецький, 1911). І. Кревецький робить висновок, що якраз глибоке розуміння інтересів греко-католицької церкви, а разом з тим й інтересів українського народу, зумовили спокійну реакцію на закриття інституту. Тому, зроблені галицьким українцями докори, переконаний він, не мають «річевої підстави» (Кревецький, 1911). Щоб заохотити майбутніх кандидатів на греко-католицьких духовників до навчання в гімназіях, уряд, звертаючись до священників (бо саме їхні сини були тими кандидатами), наголошував, щоб вони отримували освіту саме в гімназіях. Оскільки випускники «*Studium ruthenum*» «не можуть бути допущені до ніяких вищих становищ у церковній ієрархії, ані одержати ніяких ліпших парохій» (Кревецький, 1911).

Як антитезу тогочасним загостреним відносинам українців і поляків Галичини, реконструював І. Кревецький малознані вражаючі приклади допомоги з боку греко-католицьких священників учасникам польського повстання 1830–1831 рр. (Кревецький, 1907). Праця була написана на основі віднайдених у рукописному відділі бібліотеки Оссолінських у Львові матеріалів Генріха Богданського. Г. Богданський писав: «І в руських сьвященниках ми знайши відблиск наших думок, і хоч між Русинами були дуже неприхильні спільним стремлінням, ми відкрили таких, що сприяли нашій справі, що признали її за свою власну й працювали разом з нами над її попертем». Історик підкреслив, що польська громада Галичини, «з поміж якої багато одиниць взяло в повстаню активну участь», дуже прихильно зустріла повстанців, які втікали від репресій російської влади. Він зауважив, що спочатку австрійській уряд виявив деяку «скриту прихильність» до повстанців, але згодом змінив «радикально» свої погляди. Дослідник навів урядові циркуляри із категоричною вимогою, щоби всі поляки-емігранти зголосилися до окружної влади і пред'явили свої паспорти із дозволом виїзду за кордон. У противному випадку їм загрожував арешт і примусова висилка з краю. Цитуючи польського історика С. Щур-Пепловського, І. Кревецький наголосив, що для Галичини настали «судні дні» (Кревецький, 1907).

Польські повстанці-втікачі, зазначив І. Кревецький, вживали всіх засобів, щоб не виявили їхнє нелегальне перебування в Галичині. Одним із способів легалізації була демонстрація відповідним владним органам свого австрійського чи «спеціальніше» галицького походження на підставі сфальшованих метричних документів, які погодилися їм видати деякі галицькі священники. Чи підробка духовенством метрик «уродження» практикувалася на «широку скалю», і як багато священників займалося тим, на це, наголосив історик, він поки що не може дати «певну відповідь» (Кревецький, 1907). «Міркуючи одначе з тих кількох фактів, які уряд відкрив тільки припадково, – пише учений, – а також прихильних відносин до революційної акції польського, а почасти також руського духовенства, можна би подати на оба сі питання притакуючу відповідь» (Кревецький, 1907).

І. Кревецький навів офіційний документ, виданий 4 липня 1834 р. галицьким губернатором, який був розісланий при посередництві львівської греко-католицької консисторії до її священників. Для нього не підлягало сумніву, що ідентичний циркуляр мусила розіслати також «латинська консисторія». На це вказувала стилізація самого акту, де говорилося про духовенство «загально, а

не спеціально руське». Цікавим, на думку дослідника, був той факт, що в цьому губернаторському циркулярі наголошено, що польські емігранти фальшували разом з метриками також свою національність («rodowitość») (Кревецький, 1907). Допомога священників повстанцям-емігрантам названа «найогиднішим проступком» і «підлим ошуканством», за яке вони будуть притягуватися до слідства в кримінальному суді. В додатках І. Кревецький подав оригінал цього документу як причинок до характеристики галицького духовенства першої половини ХІХ ст.

Ще одним цікавим сюжетом історико-релігійних студій І. Кревецького було привертання уваги до участі духовенства в процесі створення загонів самооборони українців Галичини, які виступили на підтримку австрійського уряду в революційних подіях 1848–1849 рр. Він зазначив три форми їхньої військової організації (кожній з них він присвятив спеціальне дослідження): 1) селянська оборона галицько-угорського пограниччя (Кревецький, 1905); 2) руські гірські стрільці (Кревецький, 1912); 3) руські національні гвардії (Кревецький, 1913). Історик звернув належну увагу на активну участь у цьому процесі греко-католицьких священників, щогуртувалися навколо очолюваної єпископом Григорієм Яхимович Головної Руської Ради та її філій. Українське духовенство усвідомлювало вагу «народної міліції» і тому прикладало енергійні заходи для популяризації її серед народних мас, пробуджуючи тим самим національну свідомість. Головна Руська Рада чітко заявила про свій обов'язок: «Стерегти наших конституційних прав, поучувати про них народ і розважати про його потреби» (Кревецький, 1913).

Через Головну Руську Раду та її філії надходили всі урядові розпорядження на місця, а греко-католицькі священники мали подбати, щоб їх отримала кожна громада. В одній із своїх відозв від 1 січня 1849 р. «До руського народу» Головна Руська Рада закликала: «Взиваємо Вас! Виявіть конституційне жите, яке лежить у тім, що народ думає сам про себе, стереже і боронить своїх свобод. Покажіть Вашу охоту, покажіть, що де потрібно виступити в загальній справі, найдетеся там без силування». Закінчувалася відозва ГРР пафосно: «Нехай світ видить, що дух, який оживляв предків, не погас і у внуках» (Кревецький, 1912).

Науковець ретельно опрацював усі публікації друкованого органу Головної Руської Ради «Зорі Галицької», які стосувалися справи організації руської самооборони. Він зауважив, що 3 жовтня 1848 р. «Зоря Галицька» надрукувала спеціальну відозву Ради та інструкцію для організації національної гвардії. У відозві (її І. Кревецький навів повністю, поряд із іншими документами) з деяким пафосом закликалося: «Покажіть світові, що живуть іще Русини, готові боронити свою народність на своїй землі» (Кревецький, 1911). Інструкція давала конкретні вказівки щодо самого процесу організації «народної сторожі», яка мала стати «об'явом сили», певним кроком «до живої справи» поділу Галичини на українську і польську (Кревецький, 1913).

І. Кревецький детально відстежив всі спроби організувати руські національні гвардії по містах Галичини. Найперші заходи з її створення, зазначив історик, зробили у «столиці Підгір'я – Стрию». Покликуючись на допис в «Зорі Галицькій», він описав посвяту хоругви для народної гвардії. «Вже о пів до десятої години з рана 3 серпня с. р. (1848), – наводить інформацію із

«Зорі Галицької» дослідник, – вистріли з моздрів, dokonані чесними горожанами міста Стрия, визвали прибулих із сіл на збори Русинів на Службу Божу до парохіальної церкви. Свято се почалося посвяченням руської хоругви перед церквою в присутності народу і війська, а доконав його Всч.декан Янович [...]. По скінченім набожестві мав наш учений свщ. Данкевич перед церквою з уставленої в сім ціли мовниці мову до народу – найкрасшу, яку ми коли чули» (Кревецький, 1913). І. Кревецький зробив опис посвяченої хоругви, на якій з одного боку був зображений золотий лев, що спирався на скелю, а на другому – дівчина, як символ надії. Зверху на держаку був насаджений австрійський орел. Дослідник знайшов цікаву інформацію про хоругву в польській «Газеті Народовій», мовляв, «лев, це натяк на те, що український народ такий сильний як він, а орел пильнував, щоб ворони (тобто поляки) очей левові не виклювали» (Кревецький, 1913).

Невдовзі 14 серпня було освячено хоругву в Жовкві, 30 серпня – у Станіславові, 16 жовтня – у Бережанах. Історик зауважив, що створення національної гвардії у Бережанах зустріло супротив з боку «управителя округу», який у відповіді греко-католицькому деканові заявив, що гвардії не можуть ділитися за віросповіданням і національністю. Незважаючи на спротив окружного старости, бережанська «Руська Рада», скориставшись підтримкою військового коменданта міста підполковника бр. Ф. Сеттелі, 16 жовтня 1848 р. провела урочисту посвяту хоругви. Однак, зазначив І. Кревецький, її згодом спіткала «халепа», бо вороже налаштований поручик Прешиль намагався порубати її шаблею і дещо пошкодив (вона зберігалася у військовій залозі).

Використовуючи обіжник голови тернопільської «Руської Ради» о. М. Білінського, спрямованого до міщан і селян округу, І. Кревецький навів детальний опис освячення хоругви в Тернополі 5 грудня 1848р. На це свято голова Окружної Ради запросив всіх священників і представників громад. В обіжнику о. Білінський «взиває духовенство дуже горячо, щоби прибуло до Тернополя». «Надіємося, – пише він, – що кождий священник, зваживши святість свого обов'язку, певно прибуде, маючи на меті добро й славу свого народу і тим докаже, що в них одна думка й одно серце» (Кревецький, 1913). В кінці просить, щоби приїжджаючи до Тернополя, «привіз кождий зі собою священнику одіж, найкращу, яку має, бо хоругва буде посвячуватися при торжественній богослужбі, при якій масмо показати величавість нашого обряду» (Кревецький, 1913). 4 грудня на свято Введення пресвятої Богородиці до Тернополя з'їхалися «велике число священників і народу», незважаючи на «кількоденну слоту і злі дороги». Але з освяченням хоругви трапилося непередбачувана прикра затримка, бо її не змогли вчасно (ранком 4 грудня) доставити зі Львова. Щоб не пошкодити, її упаковали в довгий дерев'яний ящик, який не помістився в поштовому диліжансі. Тож її привезли до Тернополя «приватною оказією» лише ввечері. При численному зібранні народу (о. М. Білінський називає цифру «до двох тисяч», зауваживши, що багато людей не дочекались хоругви і звечора роззіхалися по домівках), 5 грудня 1848 р. відбулося урочисте освячення хоругви «з нашими руськими відзнаками» (Кревецький, 1913).

Історик навів цікавий опис церемонії прибивання п'ятнадцятьма срібними і позолоченими цвяшками хоругви до держака. Перший прибили в ім'я Святої

Трійці, «бо наш руський народ привик кожде добре діло починати з Богом». Другий – в ім'я цісаря Фердинанда. Були прибиті цвяхи на честь усім слов'янам і в ім'я всіх русинів. «При вбитю кожного гвоздя, – пише І. Кревецький, – співав цілий присутній при сім народ «Многая літа»» (Кревецький, 1913).

На основі ґрунтовного аналізу тодішньої польської преси, І. Кревецький показав вороже ставлення поляків до руських національних гвардій. Зокрема, вони звинувачували ГРР в тому, що вона начебто закликає українців «узброюватися для домової внутрішньої війни», що її відозви і статті в «Зорі Галицькій» «дишуть ненависто до одної частини люду Галичини, яку вони називають Ляхами» і т. ін. Історик стверджував, що страх перед руськими національними гвардіями був такий великий, що польським часописам ввижалася примара трагедії 1846 року, і вони закликали польський загал озброюватися проти «тих яструбів, що чекають догідної хвилі, щоби кинутися на наше жите і майно, так як у тім памятнім в нашій історії році» (Кревецький, 1913).

Опрацювавши матеріали дискусії в польській «Раді Народовій» з приводу руських гвардій, І. Кревецький звернув увагу на те, що в них прямо звинувачували греко-католицьких священників, яких названо «святоюрцями, нечестивим реакційним знаряддям» в «узброєнні хлопів». «Ми не можемо, – наводить слова одного з учасників дискусії І. Кревецький, – дозволити формоване окремих гвардій, на яких чолі стають священники, бо в такім разі повинні б мати що парохія иншу гвардію, гуцульську, бойківську, жидівську, німецьку і Бог знає, які ще инші» (Кревецький, 1913).

Переїмалися греко-католицькі священники і становищем української мови в Галичині. Згідно з міністерським рескриптом від 29 вересня 1848 р., намісникові краю доручалося ввести у галицьких середніх школах польську мову викладання, а українську відкласти до часу, доки вона не «вдосконалиться». Відповіддю українського духовенства стала відозва, в якій містилася вимога відстоювання «природного права рідної мови у школах і в урядах». «Якже ж урядник у суді розсудить справедливо вашу справу, – зазначалося у відозві, – коли він не навчиться по руськи говорити й писати? Чи мають судити нас, як давнійше, чужими мовами?» (Кревецький, 1913). Наукова критика прихильно оцінила аналізовану студію І. Кревецького. У бібліографічному огляді «Записок НТШ» вказувалося, що дослідник «воскресив призабуту сторінку недавнього часу», що його стаття «подала в науковому освітленню образ одної з цікавіших тем нашої історії».

Досліджуючи першу участь українців Галичини у парламентських виборах в 1848р., І. Кревецький наголосив, що «Русини агітували дуже практично через своє сільське духовництво, якого великий вплив на руські сільські громади виявилися тепер вповні» (Кревецький, 1906). В присвяченій проблемі поділу Галичини на українську та польську частини праці, І. Кревецький особливу увагу звернув на ставлення представників греко-католицької церкви до цієї справи, яка стала на той час «питанем жита, бо тільки таким способом можна уможливити Українцям свободний розвій їх народности» (Кревецький, 1910а). Українське духовенство стало в обороні свого народу і це, вважав вчений, природно, бо він внаслідок довголітньої неволі «впав дуже низько» і «властиво українскою інтелігенцією майже тільки саме духовенство». І. Кревецький наголошував, що

«кожний священник є zarazом горожанином держави, а як такий має право брати участь у публічних справах» (Кревецький, 1910а).

Аналізуючи дискусії на засіданнях Державної Ради Австрійської монархії в липні 1848 р. в справі поділу Галичини, І. Кревецький звернув увагу на заяву польського делегата Ф. Земляковського, котрий категорично заявив, що «Галичина – національно польський край» і що «протистояння в краї носить характер релігійний, а не національний», а поділу Галичини «жадає Головна Руска Рада, т. б. українська консисторія» (Кревецький, 1910b). Дослідник навів гідну відповідь на подібні заяви голови «Головної Руської Ради», члена конституційної комісії Державної Ради єпископа Григорія Яхимовича. У своїй промові він ретроспективно простежив історію Галичини від Галицько-Волинського князівства, «коли Україна (Ruthenien) була великою державою, а Польща тільки малим князівством. Галич мав своїх власних коронованих королів» до поневолення його Польщею та до переходу краю до складу Австрії. Він категорично виступав за поділ Галичини. Серед обставин, які «промовляють за тим поділом» єпископ Г. Яхимович відзначив те, що «між сими обома націями, Українцями і Поляками, живе глибоко закорінене ворогування, сей розбрат постав не з причин племінної різниці, – оба народи Слов'яни, – сей розділ викликала церковна різниця. Історія виказує релігійні переслідування Українців» (Кревецький, 1910b). Він звернув увагу на те, що уже наступник Казимира Людовика посадив у Галичі «латинського єпископа і віддав йому грецьку церкву». Володислав Ягайло зробив те саме в Перемишлі й наказав у 1412 р. «викинути з грецької церкви навіть тіла визначних людей, які там було поховані». Коли українці хотіли отримати шляхетство або якісь посади («уряди»), «мусили переходити на латинський обряд» (Кревецький, 1910b). Відповідаючи послу Ф. Земляковському на його закид, що рух за поділ Галичини вийшов від Головної Руської Ради, яку він «охрестив консисторією», Г. Яхимович наголосив на тому, що між цими «обом інституціямивелика різниця». Що до справи поділу Галичини активно долучилося духовенство, на його переконання, це «цілком зрозуміле, те саме робило також польське духовенство, коли заступало свій народ перед затіями германізації» (Кревецький, 1910b).

Висновки. Отож, серед різноманітних проблем історії Галичини XIX ст., які досліджував І. Кревецький, помітне місце посідало опрацювання питань національного відродження галицьких українців, вагомий внесок в яке внесли їхні будителі – греко-католицькі священники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гірна, 2015 – Гірна Н. Іван Кревецький – дослідник аграрних рухів Галичини // Наук. зап. Терноп. нац. Ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. Тернопіль, 2015. Вип. 2. С. 72–81.
2. Кревецький, 1912 – Кревецький І. Баталіон руських гірських стрільців. 1849 – 1850 // Записки НТШ. 1912. Т. CVII. С. 52–72.
3. Кревецький, 1906 – Кревецький І. З виборчого руху у східній Галичині в 1848 р. Вибори Івана Капуцака // Записки НТШ. 1906. Т. LXX. С. 73–85.
4. Кревецький, 1911 – Кревецький І. Неоправдані докори. До історії так званого «Руського Інституту» (Studium ruthenium) на львівському університеті // Записки НТШ. 1911. Т. CII. С. 116–126.
5. Кревецький, 1905 – Кревецький І. Оборонна організація руських селян на галицько-угорським пограниччю в 1848 – 1849 // Записки НТШ. 1905. Т. LXIII. С. 1–26; Т. LXIV. С. 27–58.

6. Кривецький, 1913 – Кривецький І. Проби організованя руських національних гвардій у Галичині 1848 – 1849//Записки НТШ. 1913. Т.СХІІІ. С. 77-124.
7. Кривецький, 1910а – Кривецький І. Справа поділу Галичини в рр.1846 – 1850 // Записки НТШ. 1910. Т. ХСІV. С. 58–83.
8. Кривецький, 1910б – Кривецький І. Справа поділу Галичини в рр.1846 – 1850 // Записки НТШ. 1910. Т. ХСV. С. 54–82.
9. Кривецький, 1907 – Кривецький І. Фальшоване метрик для польських повстанців в 1830–1831 рр. Причинок до характеристики галицько-руського духовенство першої половини ХІХ ст. // Записки НТШ. 1907. Т.ЛХХVІІ. С. 107–113.
10. Стеблій, 1995 – Стеблій Ф. Іван Кривецький – історик // Михайло Грушевський і Львівська історична школа: матеріали конф. Львів. Нью-Йорк; Львів, 1995. С. 206–225.
11. Стеблій, 2003 – Стеблій Ф. Іван Кривецький – історик-державник. Л.: Ін-т українознавства ім. В. Крип'якевича НАН України, 2003. 40 с.
12. Тельвак, Педич, 2016 – Тельвак В., Педич В. Львівська історична школа Михайла Грушевського. Львів, 2016. 440 с.
13. Томашівський, 1906 – Томашівський С.: І. Кривецький. Цуцилівська тривога в 1848. Причинки до історії останніх днів панщини в Галичині; Аграрні страйки і бойкоти у східній Галичині в 1848 – 1849 рр. До історії боротьби за суспільно-економічне визволене українських мас у східній Галичині // Записки НТШ. 1906. Т. LXXIV. С. 222–224.
14. Франко, 1984 – Франко І. Півстоліття. Нарис історії Австрії від р. 1840 до 1890 // Зібрання творів: у 50 т. К.: Наукова думка, 1984. Т. 46. Кн. 2. С. 7–23.
15. Steblij, 2014 – Steblij F. Iwan Krewieczkyj (1883–1940) // Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. Pod red. nauk. J. Maternickiego, P. Sierżęgi, L. Zaskilniaka. T. II. Rzeszów: Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. S. 377–388.

REFERENCES

1. Hirna, 2015 – Hirna N. Ivan Krevetskyi – doslidnyk ahrarykh rukhiv Halychyny [Ivan Krevetsky – the researcher of agrarian movements of Galicia] // Scientific Notes of Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University of Ternopil. Series: History. Ternopil, 2015. Issue 2. P. 72–81. [in Ukrainian]
2. Krevetskyi, 1912 – Krevetskyi I. Batalion ruskykh hirsykh striltsiv. 1849–1850 [The regiment of Rus mountain shooters 1849–1850]// Notes ofSSSh. 1912. Vol. CVII. P. 52–72. [in Ukrainian]
3. Krevetskyi, 1906 – Krevetskyi I. Z vyborchoho rukhu u skhidnii Halychyni v 1848 r. Vybery Ivana Kapushchaka [From electional movement in Eastern Galicia in 1848.Elections of Ivan Kapushchak] // Notes of SSSh. 1906. Vol.LXX. P. 73–85. [in Ukrainian]
4. Krevetskyi, 1911 – Krevetskyi I. Neopravdani dokory. Do istorii tak zvanoho «Ruskoho Instytutu» (Studium ruthenium) na lvivskim universyteti [Unjustified reproach. From the history of so-called Rus Institute in Lviv University] // Notes of SSSh. 1911. Vol.CII. P. 116–126.[in Ukrainian]
5. Krevetskyi, 1905 – Krevetskyi I. Oboronna orhanizatsiia ruskykh selian na halytsko-uhorskim pohranychchu v 1848–1849 [Defense organization of Rus peasantry on Galician-Hungarian border in 1848 – 1849] // Notes of SSSh. 1905. Vol. LXIII. P. 1–26; Vol. LXIV. P. 27–58. [in Ukrainian]
6. Krevetskyi, 1913 – Krevetskyi I. Proby orhanizovania ruskykh natsionalnykh hvardii u Halychyni 1848 – 1849 [Attempts of organization of Rus National militant units in Galicia in 1848–1849]// Notes of SSSh. 1913. Vol. CXIII. P. 77–124. [in Ukrainian]
7. Krevetskyi, 1910a – Krevetskyi I. Sprava podilu Halychyny v rr.1846 – 1850 [The case of Galician division in 1846–1850] // Notes of SSSh. 1910. Vol.XCIV. P. 58–83. [in Ukrainian]
8. Krevetskyi, 1910b – Krevetskyi I. Sprava podilu Halychyny v rr.1846 – 1850 [The case of Galician division in 1846–1850]// Notes of SSSh. 1910. Vol.XCV. P. 54–82. [in Ukrainian]
9. Krevetskyi, 1907 – Krevetskyi I. Falshovanie metryk dlia polskykh povstansiv v 1830–1831 rr. Prychynok do kharakterystyky halytsko-ruskoho dukhovenstvo pershoi

polovyny XIX st. [False Metrics for Polish Insurrections in 1830–1831 The reason for the characterization of the Galician-Rus clergy of the first half of the XIX century]// Notes of SSSh. 1907. Vol. LXXVII. P. 107–113. [in Ukrainian]

10. Steblii, 1995 – Steblii F. Ivan Krevetskyi – istoryk [Ivan Krevetsky – a historian] // Mykhailo Hrushevskyy i Lvivska istorychna shkola: materialy konf. [M.Hrushevsky and Lviv historical school: documents of the conference]. New York; Lviv, 1995. P. 206–225. [in Ukrainian]

11. Steblii, 2003 – Steblii F. Ivan Krevetskyi – istoryk-derzhavnyk [Ivan Krevetsky – a historian of State theory flow.]. L:Institute of Ukrainian studies. NAN of Ukraine, 2003, 40 p. [in Ukrainian]

12. Telvak, Pedych, 2016 – Telvak V., Pedych V. Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho [LvivhistoricalschoolorMykhailoHrushevsky]. Lviv, 2016. 440 p. [in Ukrainian]

13. Tomashivskyy, 1906 – Tomashivskyy S.: I. Krevetskyi. Tsutsylivska trivoha v 1848. Prynchynty do istorii ostannikh dnyv panshchyny v Halychyni; Ahrami straiky i boikoty u skhidnii Halychyni v 1848–1849 rr. Do istorii borotby za suspilno-ekonomichne vyzvolenie ukrainskykh mas u skhidnii Halychyni [Ivan Krevetsky. The emergency in Tsutsyliv in 1848. Reasons to the history of last days of slavery in Galicia. Agrarian strikes and boycotts in Eastern Galicia in 1848–1849. To the history of struggle for social-economic liberation of Ukrainian masses in Eastern Galicia]// Notes of SSSh. 1906. Vol. LXXIV. P. 222–224. [in Ukrainian]

14. Franko, 1984 – Franko I. Pivstolittia. Narys istorii Avstrii vid r.1840 do 1890 [The middle of the century. Narrative of History of Austria from 1840–1893.] // Collection of works in 50 volumes. K. Scientific thought 1984, Vol 46, B. 2. P. 7–23. [in Ukrainian]

15. Steblij, 2014 – Steblij F. Iwan Krewečkyj (1883 – 1940)//Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku. Pod red. nauk. J. Maternickiego, P. Sierżęgi, L. Zaskilniaka. T. II. Rzeszów: Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014. S. 377–388. [in Polish]

Статтю подано до редакції 15.02.2018 р.